

Tone Gaspari

Patrulja

16.

Onih ni bilo nikjer. Zdaj mu je šinilo v glavo ter ga zmešalo. »Naj gredó, kamor hočejo. Jaz sem se izgubil,« je ugotovil. Počakal bo tu, in če začne artilerija, bo planil nazaj.

Pogledal je ter napel oči. Nič. Nato je začel previdno lesti nazaj.

Skupaj sta bila le poročnik in desetenik. Drugi so se razlezli v temi in med ovirami, ker ni bilo nikjer izhoda. Prevesnik je zadel ob žico s konzervami; zaškatlalo je. Tedaj so se vsi prihulili in počakali. Gošče je zarobantil. Takoj nato se je pa primaknil bliže k Prevesniku, ker je bilo samega strah. Tudi poročnik in desetenik sta prilezla polagoma do Prevesnika. Našli so nekaj ravnega sveta. Tipali so naprej. Deseteniku, ki je lezel, kakor bi bil zrasel z zemljo, se je obrnila čelada in udarila ob Goščetovo puško. Z jezo je Gošče sunil nazaj, da je še enkrat počilo.

»Svinje!« se je razjezil poročnik. Čutil je, da je živčno popolnoma razbit in mu je bilo za besedo žal.

Spet so počakali. Ali na oni strani je bilo mirno in niti raketa jih ni iskala.

»Če so se zares umaknili?« je pomislil poročnik.

Zdaj so lezli po vseh štirih in hitreje, kakor bi bili bolj brez skrbi: šakali, ki se vlečejo v temi na lov.

V nos jim je udaril strašen smrad. Bili so blizu italijanskega mrliča, ki se je ob zadnji ofenzivi zapletel ponoči v žične ovire. Sanitejci, ki so pokopavali ubite med premirjem, ga niso mogli sneti. Pustili so ga, da so ga mine raznesle. Dolgo časa so ležali tam kupi mesa v cunjah, dokler niso vse objedle podgane. Nekaj dni v južnem vremenu je ta razpadajoči frontnik tako strašno smrdel, da je slabilo vse stražarje.

Poročniku je smrad zdaj prav prišel. Vedel je, kje so. Če niso žične ovire preveč razmetane, so zdaj že pred njimi. Še približno sto korakov, pa bodo v dolini. Počepnil je, počakal ter se sključen pognal naprej, kolikor je z očmi razložil. Vsi so skočili za njim, kakor vklenjeni v verigo. Gošče je telebnil v jamo v lužo. Pljusknilo je. Ali takoj

je bil za njimi, ker je tudi luža smrdela. Zaletel se je z vso močjo v Prevesnika. Če bi imel nož na puški, bi se Prevesniku zadril v stegno.

»Neroda!« je dejal Prevesnik.

Gošče ni ostal dolžan. »Kaj se nastavljaš?«

Godrnjaje sta se prepirala. Nekje so to v tihi noči čuli. Kljub temu, da so bili vsi odseki obveščeni o patrulji, se je vzdignila na levi pod Fajtovim hribom raketa.

»Na tla!« je siknil poročnik.

Raketa je že padala in svetila. Vsi so ležali kot vkopani. Preden je raketa padla, je tako razsvetila dolino, da je poročnik dobro razločil, kje so in kam morajo.

Gošče je tudi pogledal. Zanjkarja ni bilo spredaj. Domislil se je, da ga tudi za njim ni, in je vedel, da je na varnem.

Raketa je za patruljo preveč posvetila. Komaj je ugasnila in se je pognala patrulja, je nenadoma zaregljalo z razvalin v tiho noč, da je vsem od presenečenja zagorelo po životu.

Nad glavami jim je zašumelo. Brez povelja so planili v tropu naprej. Na nasprotni strani so počile v zrak tri rakete.

Zdaj jih bodo videli.

Preden so rakete padle, so ležali že vsi v dolini z obrazi v zemlji. Niti z očmi niso trenili. Kakor kup zemlje.

Toda strojnice niso odnehale. Tudi rakete so se začele dvigati po vsem odseku. Še celo pod vrhom 126 je posvetilo; menda je hotel stražar patrulji s svetlobo na pomoč. Tako so bili v krogu svetlobe. Padalo in šumelo je kakor ob viharju. Ležali so nepremično in so komaj dihal. Desetnik je bil na sredi kupa, ker je s premislekom padel tja. Če bodo strojnice zadele, bo on zadnji. Poročnik je padel s tako silo, da se je odpela čelada in da je zadel s čelom ob rob kamna.

Čutil je kmalu mokro na čelu; obrisati se ni mogel. Že do obrvi mu je pritekla kri.

Do razvalin je bilo kakih petdeset korakov. Ko bo ta ropot nehal, se bodo še plazili naprej. Prav tja pod razvaline. Tako bi moralo biti. Nihče ni to mislil zares. Ko bo nehalo, se bodo odplazili počasi kakor pritepeni psi.

Ena izmed raket se je dvignila poševno nadnje. Zdelo se je, da pada na poročnika. Izgubljeni so.

V zadnjem trenutku se je poročnik izprevrgel. Poleg njega je padlo, kakor bi se sesule zvezde z neba. Šumelo in kipelo je in žarelo v silni beli svetlobi. Samo nekaj sekund.

Nato je v temo zaropotalo in zabobnelo. Strojnice so ciljale v dolino. Sikalo je tik nad glavami; nekje blizu za njimi je oralo zemljo. To so še razložili v prvem hipu. Potem sta jih strah in obup omrtvila. Le po kosteh in po mozgu jih je spreletavalo. Čakali so, da bo zdaj zdaj počilo in da bo pet, deset izstrelkov prebilo čelado in kost. Zdaj mora eden od njih zarjuti na pomoč. Ali pa je kdo že tiho preстал. Poročnik je spoznal, da so v vdrtini, ker jih izstrelki ne dosežejo. Tu bodo počakali.

Spet raketa. Strojnice so skrčile streljaj. Zasikalo je par metrov pred njimi v krtinasto vzboklino ter vrglo nanje prsti. Desetnik se je v omotici stresel, misleč, da je zadet. V vdolbini so ležali in niso dihali, kajti vsak dih je dvignil ramena in hrbet. Prav v blatno zemljo so tiščali usta. Gošče se je zagrizel v korenino. Moral pa je izpustiti in je glavo nagnil postrani; bila je bolj skrita. Polno misli je vrelo. Zdaj je tu najbolje. Če strojnice odkrijejo vdrtino pred njimi? Poročnik je pomislil, da bi skočili naprej. Blazno! Tudi on je čakal, stisnjen v zemljo.

Vsa fronta je v krogu žarela, vse rakete so iskale v dolini. Bilo je kakor podnevi ob teh nešteti sijajnih lučih.

Patrulja je že stokrat preklela vojno. Ko bo nehalo in se bodo vračali, jim bodo iz lastnih jarkov metali rakete. Tako jih bodo končno res našle strojnice.

Prevesnik je premeril, da je do »Konišča« nekaj skokov. Vrgel bi vse raz sebe, tudi puško ter bi se zapodil v kaverno. Tam so podgane in gnile deske, tam je varno. Gošče je videl Zanjkarja, ki leži v kaverni. — Desetnik je prosil Boga, če mu je usojeno, da umre, naj mu bo Bog milostljiv. Naj dobi takoj v glavo. Samó težke rane ne! Od tu ga ne bo nihče reševal; tudi Prevesnik ne. Sanitejci pobirajo le tam, kjer so varni.

Zadrdralo je spet, kot bi se utrgale in sesule težke verige. Vse strojnice so sipale. Patrulja ni več drgetala. Vedeli so, da so na varnem v tisti majhni vdolbini. In vedeli so tudi, da ne pojdejo niti korak

naprej. Mora kmalu nehati. Potem bodo rešeni. Vsaj kdor se zna rešiti, se bo ...

Preko patrolje, nekje visoko, je šla granata. Zdaj je zavirala. Kam bo padla? Pred granatami in pred šrapneli niso varni. Samó ena zadostuje v ta kup.

Zahropela je, kakor bi šla tik nad njimi, ter udarila nekje zadaj. Gošče je mislil na Zanjkarja, ali je že v kaverni. Poročnik si je hvalil srečo, da so tu. Tu jim ne more artilerija do živega. Preblizu italijanskih jarkov so, in če bi hoteli z artilerijo nadnje, bi tudi svoje razbili.

Za čudo so tedaj zapeli za strojnicami še šrapneli, ki so počili nad njimi in so prileteli od kdo ve kod, kakor bi prihrumel brzi vlak in iztiril. Šest pokov drug za drugim. Krogle so butale.

Ena je udarila v poročnikov komolec.

»Uuu!« je iztisnil Smrtnik skozi stisnjene zobe, ker mu je zdrobilo kost.

Spet kup šrapnelov. Desetnik je dobro slišal, da je vsekalo nekje prav blizu.

Gošče je zatulil od bolečine. Sredi križa se mu je zarila krogla. Oči so se mu razlezele, da je videl vse okrog sodni dan. Vse belo in rdeče in ognjeno in strašno bolečino. Vrgel se je okrog kakor riba na kopnem. V omotici je videl Zanjkarja v kaverni, kako se mu reži.

Tako je onemel.

Vedno novi šrapneli.

Lastna artilerija je razbijala po patrolji. To so že vsi spoznali. »Morilci!« Planili bi zdaj v italijanske jarke, da bi ne bilo tam strojnic. Tudi nazaj niso mogli.

Po zraku je brnel vžigalec šrapnela. Prevesnik se je vzleknil, kakor bi slutil. Vžigalec ga je sunil v čelado, da je zastokal in da mu je vzelo sapo. Čakati ni mogel več. Slišal je, da so strojnice prenehale. Skočil je. Bolečina ga je pa pritisnila spet v tla in ni se mogel geniti. Tudi poročnik je že mislil na beg kamor koli. Niti ni občutil rane, ki ga je zmerom bolj pekla.

Tedaj se je odprlo vse, kar je še premogla nasprotna fronta od Ročnika do Zagrada.

Italijanski topovi so zasuli Mirensko dolino, Volkovnjak, Fajtov hrib in Špacapane s sto in sto granatami. Padalo je povsod, na vsak košček zemlje. Rakete so ugasnile. V zadnje kote kavern so zlezla trepetajoča življenja ter čakala, da se zruši svet.

Težka granata je zagrmela ob patrolji.

Takrat so vsi planili kakor preganjane zveri naprej brez misli, brez strahu, brez pušk. Granate za njimi. Tudi Prevesnik je zmogel.

Poročnik je bil prvi pri žicah. Zagrabil je, da bi zvrnil, začutil je bolečino v pesti, toda žica se ni genila. Zleknil se je pod žico. Trgalo

ga je, ali pomikal se je z vso silo pod njo dalje. S čelado je ril kakor krt. Dihal je vroče in bolno. Nekaj ga je zagrabilo za desno ramo. Sunil je z vso silo. Razparalo mu je suknjo ter ga pekoče urezalo globoko v ramo. Mislil je, da je ob desno roko. Po obeh lakteh je začutil toplo; kri se mu je ulila iz velike rane. V komolcu je peklo in bolelo. S čela je kapljalo. Za hip je obnemogel ter je zaprl oči. Še to je čul, da je nekdo v bližini zastokal kakor otrok, ki se je ustrašil. Potem je izgubil zavest.

17.

V kaverni tačas ni bilo glasu.

Zanjkar, ki se je bil priplazil skozi vhod, je počakal ob mrtvem ordonancu. Sam sebi se je zazdel zločinec, ki ne sme nikomur pred oči. Medtem ko je lezel nazaj, se ni boril s seboj, a zdaj, ko je bil na varnem, je premišljeval, ali je storil prav. V jarku ni bilo nikogar in tudi nikomur ni bilo mar; saj je patrolja pred ovirami. Kdo naj pride do jarkov? Suhnik je bil poveljnik kaverne. Dejal je, da naj se vsi vležejo in počakajo patrolje; ordonanca da bodo že pozneje odnesli. Tako so res plegli. Nekateri prav do mrzlih sten. Dorč in Žust sta nekaj potihoma šušljala, kakor bi si pripovedovala lepo pravljico o svoji goriški zemlji.

Ko pa je zagrnelo, so se vsi potuhnili, kakor da nočejo slišati. Ali vsi so trepetali zase in se blagrovali, kakor oni, ki ga zaloti nevihta že pod streho. Marsikdo je verjel, da je tisti težki strel, ki je zadel nekje v dolino, končal nekemu življenje. Zanjkarju ali desetniku?

Zanjkar je tudi tedaj ostal naslonjen na mrzlo skalo blizu vhoda. Samó sesedel se je na kup. Pri nogah mu je ležal iztegnjeni ordonanc. Nihče od ostalih ni vedel, da živi tam blizu v temi človek, ki bi moral biti tisto minuto mrtev.

Niso vedeli, kdaj je ponehalo. Zdelo se jim je, da je trajalo eno, dve uri. Pa je razsajalo le hude četrte ure. Kakor kadar silno trešči, da se potem vihra umiri, tako je končalo.

Suhnik je prvi zlezel z dil. Pretegnil se je.

»Fantje, na stražo bo treba!« Sam se je odtrgal, da pogleda, kako je zunaj.

Tavželj je prižgal svečko.

Tedaj je zagledal Suhnik Zanjkarja. Pa res ni vedel tisti hip, kdo je to. Privid! Obstal je in zjecljal nekaj o duhovih. Tavželj se je ozrl, odtrgal svečko in pristopil.

»Zanjkar!«

Vsi so se zgnetli ob vhod.

»Ranjen je. Ruma! Kaj je z drugimi? So živi?«

Vzdignili so ga, kakor bi vzdigovali zmrzlo truplo. Nič ni odgovoril Zanjkar, le gledal jih je. Mislil je samó, kaj bo jutri. Ubežnik je. Izdajalec. Ali naj se zgodi z njim kar koli, vedeti ne sme tega nihče.

Nekdo je našel rum. Zanjkar je potegnil iz posode za vso patroljo.

»Pri-tisk granate,« je zjecljal nato počasi s čudno sapo in se ni obrisal.

»Kakó stekleno gleda!« se je zazdelo Dorču.

»Znorel bo!« je dopolnil Prekle ter se umaknil na deske.

Podprli so ga in ga položili na desetnikovo ležišče. Ko se je Zanjkar poglel, je Tavželj s smehom dejal, česar bi ne smel: »Boš pa ti za desetnika, ki ga ne bo več nazaj!«

Nekateri so Tavžlja obsuli z očitki. Žust je zabrusil, da bi zdajle privoščil Tavžlju patroljo ter je dodal, ko je pogledal Zanjkarja: »Revež bo tale vse življenje. Res se mu je zmešalo.«

Suhnik se je vrnil izpred vhoda. »Pustite ga, da se znajde!« Obrnil se je k Tavžlju: »V jarek, Tavželj!«

»Zakaj jaz?«

»V jarek, pravim!« Pogledal je svetlo in jezno in stisnil pest.

Tavželj je zasukal glavo. Počasi, uporno je zapasal ročno granato. Vrgel bi jo najrajši v Suhnika, v tega bebastega dolgina, kakor se je tisti hip zazdel Tavžlju.

Ali komaj je Tavželj splezal čez kup v nekaj razbit jarek, je začudeno obstal. Začul je v ponočni tišini tam spodaj nekje v dolini glasove. Vzpel se je na naslednji kup. Prisluškoval je, a ni mogel verjeti. Skočil je pred kaverno: »Fantje, ven!«

In ko so pritisnili še nekateri za njim in prisluhnili, so razločno čuli ropot kamenja, kateremu je sledil glasen razgovor. Nato klic, da je odmeval po vsej dolini: »Jože, sèm na to stran!« Trije vriski, kakor jih zmore le fantovska poletna noč, so planili v višave, skoraj tja pod zvezde, se lovili kakor razposajeni otroci, da so se končno razšli nekje za Fajtovim hribom.

»Ljudje božji, kaj je to?«

Ni mogel Tavželj, da bi zdržal. Odgovoril je kakor doma z vinskih goric z visokim vriskom, kakor ga ni čula že tri leta nobena fronta nikjer na svetu.

Še ni vrisk ugasnil, ko je pretresel ozračje zategli krik na pomoč: »Sani-teejci!«

Tam spodaj prav ob razvalinah so posvetile luči kakor večje v pravlji. Begale so sem in tja, skakale. Vedno več jih je bilo. S front so se usule spet svetlobne rakete. Iz sosedne kaverne je hitela preko jarkov električna žepna svetilka. Bržčas saniteta.

Na Volkovnjaku se je razleglo nekaj rezkih povelj.

Suhnik, Tavželj, Žust in Dorč so skočili kakor brez uma na desno do žičnih ovir; tam so se pridružili dvema, ki sta nesla veliko, nerodno nosilnico ter si svetila z medlim trakom iz stare baterije.

»Kaj se je zgodilo?«

»Nič. Italijani so se umaknili.«

Hiteli so navzdol, se zadevali drug v drugega ter se spotikali ob vsako luknjo.

Spodaj so se luči strnile v en sam kup. Razložili so obraze. Na razvalinah, kjer je prej stražilo pet italijanskih strojnic, so se premikale postave. Še zmerom je planil v noč kak klic. Od Špacapanov sem je prihajalo po dolini célo krdelo. Bila je to četa, ki je čakala v zaklonih na skrajnem levem krilu 126, da pred polnočjo izvede naskok na Volkovnjak. Zdaj je bil naskok nepotreben; kajti vsa italijanska fronta od morja do Škabrijela se je v noči nemoteno in neopazeno razvalila, prešla Sočo ter za seboj razdejala mostove. Topovi onstran Soče ter odstopni oddelki strojnic so spretno zakrili ta umik.

Suhnik je bil z dolgimi koraki prvi v dolini. Sklonil se je preko skupine ob žičnih ovirah. Videl je grozo.

Dva vojaka, vsa zalepljena z blatom in s krvjo, sta ležala sredi gruč. Eden izmed njiju je imel odprto bluzo. Čelade ni imel, pod čelom je zijala luknja, da bi vtaknil vanjo otroško pest. Levo oko je skočilo na lice ter gledalo srepo in nepremično navzgor. Levica je tiščala, kakor bi prijela ujeda s kremplji, kos papirja. Poslednja odločba. Desetnik. Blizu njega je ležal sklonjen preko izruvanih žičnih ovir orjak. Na hrbtu je imel razcefrano suknjo in krvav madež. Čelada je tudi njemu zdrknila z glave, da so se videli močni kodrasti lasje. Prevesnik.

Suhnik se je zrinil naprej. Gledal je, gledal. Stisnil je zobe z bolečino. Vzdignil je glavo proti zvezdam in jo zamajal, kakor da mu je neizmerno hudo in da ne verjame svojim očem.

»Naša sta,« je iztisnil izza zob zadušeno.

Počepnil je, da bi razklenil pest; prsti pa so stiskali s krčem papir. Poizkušali so že prej drugi.

Medtem je dospela po dolini četa. Nadporočnik, poveljnik čete, je videl, obstal samo za trenutek, nato pa velel naprej: »Kaj zijate! To bodo pospravili sanitejci!«

Vendar se je tudi on sklonil po papir. Ni šlo. Zagrabil je in odtrgal kos. Posvetil je z žepno svetilko in čital: — Anca Dolnik v zakon z Miklom —

»Čenče!« Vrgel je v blato ter se vzpel za drugimi na razvaline. Nato dan za dnem dalje k Soči, k Taljamentu in k Pijavi.

Zvezi narodov v Ženevi

Mi, mladi, se učimo, da je svet vedno lepši in boljši, toda sedanji dogodki nam to vero jemljejo. Ljubimo življenje, odpiramo naročje vsemu lepemu, radi podajamo roko v pomoč vsem bratom. Kako naj bi bili gluhi za bolečine in trpljenje svojih mladih tovarišev na Španskem in na Kitajskem, ki jih ubija in pohablja orožje doraslih!

Slišimo obupen krik teh otrok. Dvigamo torej k vam svoje prošnje v zaupanju, da boste razumeli naše velike bolečine in sočutje z našimi tovariši, in da si boste prizadeli, da jih ne bodo več ubijali.

Učimo se, da je tisti, ki h grehu molči, tudi grešnik. Mi, češkoslovaška mladina, vas zato prosimo: Zadržite nečloveške roke! Ne dovolite, da bi vojna ugonabljala naše mlade tovariše! Ne jemljite nam vere v lepoto in dostojnost življenja!

V imenu otrok češkoslovaške republike vas za to prosi dijaštvo poizkusnih šol v Pragi.

(Iz češkoslovaškega mladinskega lista „Roj“.)

Kljukec in njegove prigode

Deveti večer

Na otoku Sv. Helene. — Golfov tok in kuhane ribe v njem. — Vrvi in sidro v votlem zobu velikanskega kita. — Bivališče v ribjem želodeu.

»Na povratku v Evropo smo bili že objadrali Rt dobre nade, ko sem svojega bratrana kapitana poprosil, naj bi krenili proti majhnemu samotnemu otoku Svete Helene, ki je tam nekje štrlel iz morskih valov.

»Eh, bratran, kaj hočeš tamkaj?« me je vprašal kapitan.

»Nič, prav nič drugega, nego da spoznam ta samotarski otočič,« sem odvrnil.

Kmalu potem smo se res zasidrali ob otoku. Česa posebnega nismo na njem opazili, pač pa se še danes ne morem iznebiti občutja, ki mi je takrat pravilo, da bo otok Sv. Helene nekoč postal politično znamenit. Kakova bo ta znamenitost, tega danes še ne vem, pa nekaj mi pravi, da boste, kar je vas mlajših, to še sami doživeli.

Zelo važno za nas je bilo, da smo blizu otoka srečali angleško ladjo, ki nas je z govorilnim trobilom vprašala, kdo je poveljnik na našem brodu. Ker se je pokazalo, da je poveljnik angleške ladje dober prijatelj mojega bratrana kapitana, sta se oba poveljnika sešla na naši palubi, ter smo se nekaj uric poveselili v bratranovi kajuti. Ko je angleški poveljnik odšel, mi je bratran dejal, da mora nepričakovano odjadrati proti zapadu; zakaj angleški kapitan da mu je izročil važne listine, ki jih mora oddati guvernerju na otočju Zapadne Indije.

Meni je bil ta ovinek zelo pogodu, češ, na tej vožnji se nam bo kazal topli Golfov tok, in se bom na svoje oči mogel prepričati, če je vse res, kar pripovedujejo o znamenitem toku, prihajajočem iz Mehikanskega zaliva. Sonce je pripekalo huje in huje, in okoli pol dneva je bila voda tako vroča, da je bilo treba meso ali jajca samo v vrelo morsko vodo pomočiti, pa je bilo kuhano in užitno.

Zelo smo se čudili trumam morskih rib vsake vrste, ki so veselo okoli ladje plavale in se poigravale. Ko smo jih s trnkom in mrežo nekoliko nalovili, se je pokazalo na prostem zraku, da so že mrtve in lepo kuhane, tako da smo jih mogli takoj uživati, in so nam šle kaj v slast!

Dolgo smo si trli glave, kako je neki mogoče, da kuhane ribe po vreli morski vodi plavajo in veselo poskakavajo. Nazadnje smo tako iztuhтали, da je to ribam mogoče le radi dolgotrajne navade; zakaj

voda se počasi, dan za dnem ogreva, in živali se polagoma privajajo višji toplini. Kadar pa pridejo ribe v mrzlejšje ozračje, je čisto naravno, da udari vročina na znotraj in jim uniči življenje, pa obenem tudi pripravi okusno postno jedačo.

Na tem ni torej bilo nič čudežnega!

Zelo zanimiva dogodivščina se nam je pripetila, ko smo ob Novofundlandskih otokih zajadrali vzhodno proti Evropi. Že drugi dan je naša ladja s silovito močjo trčila na nekaj trdega, kar se je vsem zdelo, kakor kakova čer. Vendar pa morski zemljevidi na tem kraju niso imeli nikakih čeri označenih in tudi svinčeno grezilo niti v pet sto sežnjih globine ni seglo do dna. Zategadelj nam je bilo tem bolj nepojmljivo, kako smo mogli tako silovito trčiti, da smo izgubili krmilo, raztreščili razsohe ob zapogi in polomili vse jadnike.

Neki pomorščak, stara morska kost, ki je bil takrat spenjal glavno jadro, je ob sunku zletel najmanj tri milje daleč, preden je čofnil v vodo. Vprav čudovito si je možak rešil življenje. Ko je namreč bil padal v vodo, se je oprijel repa gosi rdečke ter je s tem preprečil, da se ni ob pljusk v vodo razpočil. Pa še to dobro je bilo na stvari, da se je pri padcu oklenil gosi ter je, ležeč med vratom in perotmi, tako dolgo jadral po zraku za nami, da je došel ladjo in smo ga sprejeli na palubo.

A še drugače se je pokazalo, kako močan sunek je zadel ladjo. Vse ljudi v podpalubju je z veliko silo treščilo v strop. Mojo glavo mi je pri tem stlačilo globoko med pleča, dol v želodec, in minili so meseci in meseci, preden sem vzrastel v prejšnjo naravno postavo.

Vsi smo bili zbegani in smo se čudili nerazumljivemu sunku. Kar smo zagledali velikanskega kita, ki je bil bržčas zadremal, ko se je sončil na morski gladini. Prav slabe volje je bil videti, ker ga je bila naša ladja tako nenadno zbudila iz dremeža; zato je pa tudi čisto brezobzirno zamahnil z repom po ladji ter porušil mostovže in del palube. Nato je zgrabil s čeljustmi veliko sidro, ki je viselo spredaj na ladji, in je v teku trinajstih ur zavlekel nas in ladjo najmanj sto milj daleč. Že smo se bližali ameriški celini, ko se je na našo srečo utrgala vrv pri sidru. Sam zalet nas je nesel še daleč po morju, in šele ob ustju veletoka Sv. Lovrenca se je ustavila ladja.

Tu smo popravili poškodbe na brodu, in ko smo čez nekaj dni spet prijadrali na mesto, kjer smo bili trčili ob kita, smo našli morskega velikana mrtvega, na vodi plavajočega. Meril je podolgem, da se ne zlažem, najmanj pol milje!

Od tako ogromne živali smo mogli le malo kosov spraviti na ladjo. Ko smo mu razsekavali glavo, smo naleteli na levi strani žrela na votel zob, in v zobu — kdo bi opisal naše veselje! — smo našli štirideset sežnjev vrvi in veliko sidro, ki ga nam je bil kit

odnesel. — Na tem potovanju nismo potem ničesar več doživeli, kar bi bilo vredno omeniti. —

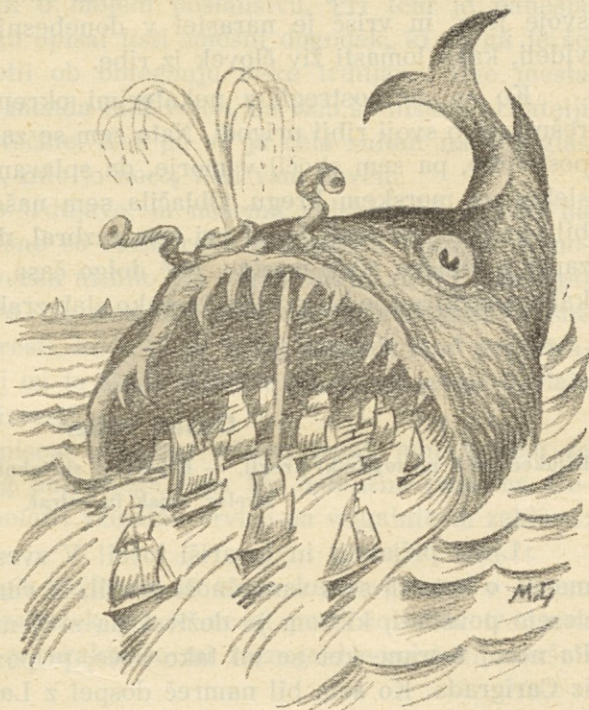
Pač pa sem kmalu potem na Sredozemskem morju zašel v veliko nevarnost in mi je že prav žaltava predla. Nekega poletnega popoldneva sem se namreč kopal blizu obmorskega mesta Marseilla. Topli valovi so se mi prijetno poigrali ob životu, ko je po bliskovo priplula sèm po morju velikanska riba, na široko odpirajoč ogromno svoje žrelo.

Da bi ušel, je bilo, seveda, čisto nemogoče; zakaj v plavanju se pač ne morem z ribami kosati. Zato sem se skrknil čim bolj vkup, noge sem skrčil, roke pritisnil ploskoma k trupu, da bi prišel nepoškodovan skozi goste vrste ostrih zob do ribjega želodca. Res sem srečno prispel v ta temen in tesen prostor, črn kakor noč. Le to mi je ugajalo, da je bilo v mojem novem stanovanju precej toplo.

Ker sem svojemu novemu hišnemu gospodarju bržčas povzročal težave v želodcu, je kaj kmalu bil sit svojega najemnika, in se me je zato hotel iznebiti. Toda čim bolj se je davil in zviral, tem neznosnejši sem mu prihajal na vsak korak in počak.

Ko sem opazil, da mu moje stopicanje in prekopicanje po želodcu povzroča največje muke, sem nalašč zaplesal polko in valček na poskok, dasi sem bil drenove volje in nič kaj vnet za ples. Ribi je moj ples tako malo ugajal, da je neznansko zavekala in se s polovico telesa zavihtela iz vode.

Neka italijanska trgovska ladja je prav takrat priplula mimo, in ko je moštvo začulo vekanje in pljuskanje pobesnele ribe, so zgrabili moške za ostve, in v nekaj minutah je ležala mrtva na palubi. To sem spoznal, ker je riba le še dvakrat trikrat vztrepetala, nato pa se ni več zganila.

Mornarji so se posvetovali med sabo, kako bi ribo odprli in razkosali, da bi dobili iz nje čim več olja.

Ker sem dobro razumel laški, me je le-ta pogovor močno zaskrbel. „Kaj, če pri odpiranju ribe,“ sem se splašil, „tudi meni s svojimi velikimi noži razparajo trebuh!“ Vstopil sem se na sredo želodca in z utripajočim srcem čakal, kje bodo brodarji načeli ribo. Zelo sem se oddahnil, ko so se lotili najprej spodnjega trebuha.

Jedva sem bil ugledal prvi svit dneva skozi ozko špranjo, že sem začel na vso moč milo prepevati: „O pescator del onda! Fidelin!“

Dalje nisem prispel, zakaj zunaj so zagnali silen vrišč, ko so zaslišali petje v ribjem telesu. Jaz sem nato s silo pretrgal ostenje svoje ječe, in vrišč je narastel v donebesni krik, ko so mornarji videli, kako lomasti živ človek iz ribe.

Ko so mi postregli z nekaterimi okrepčili, sem pripovedoval rešnikom o svoji ribji prigodi. Nato sem se zahvalil za pomoč in lepo postrežbo, pa sem skočil v morje, da splavam do obleke, ki sem jo slekel na morskem bregu. Oblačila sem našel tako, kakor sem jih bil pustil, in na svoji žepni uri sem razbral, da sem bil dolge tri ure zaprt v želodcu ribje mrcine. Pač dolgo časa, če pomislite, prijatelji, kako nepriličen je bil položaj in kako slab zrak sem moral vdihavati.«

Deseti večer

Ključee jezdi na topovski krogli. — Ključčevi služabniki: brzotek, tenkouh, ostro-strelec, orjak in vetrač.

»Ljubi prijatelji in tovariši lovci! V zvezi z dogodivščinami na morju, o katerih sem vam sinoči pravil, bi vam vedel še marsikatero veselo povedati, ki sem jo doživel na svojem potovanju z Laškega. Pa nocoj moram, ker se mi tako hoče, pripovedovati nekaj prigodb iz Carigrada. Ko sem bil namreč dospel z Laškega na Dunaj, so mi poverili važno diplomatsko delo, ki bi ga naj bil izvršil na sultanovem dvoru.

V Carigradu so me že čakali najvišji dostojanstveniki raznih držav, ruski in francoski veleposlanik in ves odlični diplomatski zbor me je spremil pred velikega vezirja. Ko smo se bili porazgovorili o moji državniški nalogi, me je odvedel veliki vezir k sultanu, kjer naj bi bil uradni tolmač prevedel sultanu moj pozdravni nagovor.

Pa sultan je, zamahnivši z roko, pretrgal te puste uradne fiče fače, mi krepko stisnil desnico in vzkliknil: »Ej, tri sto zelenih! Klju-

* O ribič valov (morja), Fidelin!

kec! Midva sva vendar stara znanca in nama ni treba tolmača! Zdravstvujte pod mojo streho, stari dečko!»

To so vam debelo gledali državniki, diplomati in njih vrhovni starešina! Na mah je zrasel moj ugled, in moje življenje na sultanovem dvoru je bilo povsem drugačno kot takrat, ko sem kot vojni ujetnik moral čebele pasti na sultanovem vrtu. Ker so se bili baš tisti čas odnošaji med Turki in Egiptom močno zamotali, mi je sultan večkrat potožil svoje skrbi in naposled me je celo naprosil, naj bi v njegovem imenu šel posredovat v Kairo.

Preden sem bil odpotoval k podkralju v Egipt, sva sedela nekoč pod večer s sultanom ob Zlatem rogu, rešetajoč še podrobnosti, ki jih je bilo treba vedeti o mojem poslanstvu. Pri tem je nanesla govorica, da sem sultanu opisal tisti smešni dogodek, ki se mi je še v prejšnjih letih pripetil ob obleganju neke trdnjave. Ime mesta sem že pozabil, in to je menda tudi vzrok, da vam še nisem, prijatelji moji, omenil te dogodivščine. Ker pa se je celó sultan na ves glas smejal tej pustolovščini, zato jo nocoj tudi vam povem.

Torej oblegali smo trdnjavo, in našemu vojskovodji je bilo na tem, da bi zvedel, kakšne so razmere v notranjosti obzidja. A nobenega pripravnega človeka ni bilo pri rokah, da bi ga bil vtihotapil kot ogleduha v trdnjavo. Ko sem tiho sam zase preudarjal, kakšne zapreke bi moral prebresti, kdor bi se hotel zmuzati med predstražami in utrdbami, tedaj mi je šinila misel v glavo, ali se ne bi dala naloga na drug način izvesti.

O svojem načrtu nisem nikomur ničesa izdal, ampak sem se neopaženo vstopil poleg največjega topa ter natančno pazil na trenutek, ko bo topničar položil vžigalno vrstico na vžigalnik in zaklical: »Ogenj!«

Dobro! Ko je krogla priletela iz topovske cevi, sem v tistem hipu skočil nanjo, in izstrelek me je nesel proti sovražni trdnjavi.

Ko sem tako letel po zraku, so mi raznožaki pomisleki završeli v glavi.

„Hm!“ sem si mislil, „notri v trdnjavo že prideš, notri; toda kako pa potem spet venkaj? In kako te sprejme sovražnik v trdnjavi? — Saj si nisi niti uniforme preoblekel, a če te ujamejo, visel boš kot ogleduh na prvih vislicah! — Naka, to bi bil pač prvi Kljukec, ki bi ga zadela tako sramotna smrt!“

To vse mi je bliskoma šinilo po glavi, pa sem zato sklenil, da spazim prvo topovsko kroglo, prihajajočo iz trdnjave, in jo uporabim kot povratno kočijo. In ko je kmalu nato prižvižgala sovražna krogla le nekaj korakov daleč mimo mene, sem koj uporabil priložnost in skočil z moje krogle na sovražnikovo. In tako sem se povrnil v naše taborišče čisto zdrav, dasi, žal, nisem ničesar koristnega opravil.

„Kljukec, ej Kljukec!“ se je čudil sultan in se krohotal, da se je za trebuh držal. „Rad bi te videl, Kljukec, ko si frčal po zraku! Polamano delo to, prav kljukčevsko delo, vse, kar je prav!“

„Kakopak, Visokost!“ sem mu pritrdil, „no, in vesel sem bil, kar se dá, da je vse tako srečno izteklo. Saj je le majkeno manjkalo, da se nisem ponesrečil. Takale topovska krogla je presneto gladka, in preklemano težavno je bilo, zdržati se v ravnovesju. — Sicer pa: mlad človek mora zmerom srečo imeti!“ — —

D drugega jutra sem kot poslanik odpotoval z velikimi častmi in obilnim spremstvom, kakor se je pač spodobilo moji takratni visoki službi. Sultan sam me je pospremil na morski breg, in ko mi je segel za slovo v roko, čemur so se, kajpak, vsi čudili, mi je še potihem zašepetal: „Toda, Kljukec, nobenih lahkomišelnih burk več! — Saj veš, za kakšne velike stvari gre to pot!“

V odgovor sem bil prekrižal roke na prsih in se nemo poklonil. No, saj sultan je vedel, kaj to pomeni, in je milostno gledal za nami, dokler nismo pristali onkraj na obali Azije, kjer smo zasedli pripravljene velblode in odpotovali v Kairo.

Sicer sem imel na potovanju precejšnje število služinčadi s seboj, vendar pa se mi je spotoma posrečilo, da sem njih število povečal še z nekaterimi ljudmi, ki so bili izredno uporabljivi. V Evropi sem prepotoval dokaj stotin milj, vendar nisem naletel na take čudovite osebe, kakor sem jih tamkaj srečal že kar prve dni. Zato naj pač potuje v druge dele sveta, kdor hoče kaj izrednega videti in doživeti!

Jedva smo se oddaljili nekaj milj od Carigrada, ko sem ugledal srednjevelikega, a šibkega človeka, ki je čez kamen in brin dirjal kot vihra naravnost proti naši karavani. Na vsaki nogi mu je visela svinčena utež, najmanj pol stota težka, a vzlic temu je tekel kot veter. Strešnica, kaj tacega pa še ne!

Zavpil sem mu naproti: „Kam pa, prijatelj, kam tako urno? In zakaj si otežuješ brzi tek z velikimi uteži?“

„Ej, veste“, je odgovoril mladenič dolgin, jaz sem iz rodovine brzotekov. Pravijo, da nimamo vranice v telesu; saj jaz še nisem čul, da bi koga iz naše rodovine kdaj v vranici bodlo. Uteži pa sem zato na noge obesil, da bi zmanjšal brzino svojega teka; zakaj šele pred dvema urama sem utekel iz Alžirja, kjer sem bil pri tamošnjem velikem begu kot tekač v službi. — In danes zjutraj mi je bil naročil, da moram za včerajšnjim dnevom teči in mu ga nazaj prinesti. To mi je bilo, seveda, nemogoče storiti. Ravno so bili z bobni in kotli oznanjali opoldansko uro, ko sem se ves izmučen vrnil v palačo. Ker nisem prinesel včerajšnjega dneva, me je beg alžirski napodil iz službe ter me segnal iz dežele.

Dobro! Vtaknil sem kos kruha v žep, si nasul v malho dva mernika jabolk, na noge sem si pritrdil uteži in se odpravil na pot; — zakaj hotel sem počasi hoditi, ker sem danes namenjen le do Carigrada. V pol urici bom pač že tam, pa si poiščem nove službe.

Meni je dolgin, suha južina, ugajal, in ker je baš službe iskal, sva se brž pogodila. Odkazal sem mu velbloda za ježo; a zdaj pa zdaj je mladenič razjahal, stekel nekaj milj daleč pred nami, pa se zopet vrnil. To je delal samo zato, da ne bi prišel iz vaje. —

Ta dolgin, gospodje in prijatelji, je bil moja številka prva!

Še istega popoldne sem naletel na dva druga ptiča, ki nista bila nič manj čudovita. Najprej smo srečali moža, ki je ležal v travi, na brežuljku ob cesti. Mislili smo si, da je možakar malko zadremal; a ko smo se mu približali, smo videli, da veselo žmrka z očmi, kakor človek, ki se dobro počuti.

Vprašal sem ga: „Kaj pa prisluškuješ le-tod, prijatelj?“

„I kaj“, mi je odvrnil, „iz dolgega časa poslušam, kako trava raste!“

„Tako? Kaj tacega, da znaš?“

„Igrača! Še vse druge stvari morem slišati!“ —

„Lej ga, potem pa kar k meni v službo, prijatelj! Vedi si ga čuk, kaj vse se bo dalo slišati v tej čudežni deželi!“

Brzo je skočil mož tenkoush pokonci ter se nam je pridružil. To je bil številka druga! —

Eno uro pozneje smo srečali lovca, ki je imel puško ob lice naslonjeno. Menda je pravkar ustrelil luknjo v zrak, pa se je zdaj vzpenjal na prste, kakor da hoče natanko pogledati. —

„Človeče!“ sem zavpil nadenj, „v kaj pa streljaš? Saj ni drugega videti kot prazen zrak!“ —

„Ej, tole novo boroveljsko puško preizkušam. Tamle na vrhnji konici stolnice v Zagrebu je čepel vrabec, pa sem ga sklatil na fla. — Šember, ta pihalnik dobro strelja!“

No, kdor pozna mojo strast za lov, ta se ne bo čudil, ker sem tega izvrstnega strelca ves navdušen objel in ga kar pri priči sprejel v svojo službo.

Ta je bil številka tretja!... Takih ostrostrelcev povsod potrebujejo in jih radi sprejemajo!

Odslej smo vsak večer čim prej prihajali v karavanseraje*, da nas je mogel moj novi lovec še nekaj uric kratkočasiti s svojimi lovskimi prigodami. —

Ko smo nekaj dni pozneje potovali mimo vznožja gore Libanon, je stal tam ob cesti trščat, širokopleč hrust in vlekel za vrv, ki jo je bil ovil okoli gozdiča ceder.

* karavanseraj = prenočišče karavan.

Radovedni smo se ustavili in ga vprašali: „Kaj za vruga pa vlečeš, prijatelj?“

„Ej, po nekaj lesa za stavbo sem prišel, pa sem sekiro doma pozabil. Zdaj si moram pomagati kakor pač gre. Prosim, odjezdite nekoliko dalje v stran od tegale drevesa; zakaj kar ročno se bo podrl, pa bi vas utegnile veje oplaziti.“

In z enim samim potegljajem za vrv je orjak podrl ves gozdič, pač najmanj štirijaško miljo v obsegu, kakor bi izpulil šop trstja.

No, kaj sem storil jaz, vam pač ni treba še omenjati. Orjaškega dečka ne bi pustil iz rok, če bi mu moral, magari, plačevati vse svoje poslaniške dohodke.

In to je bil številka četrta!

Kak teden pozneje smo prekoračili egiptsko mejo. Kar nas je nenadoma zajel strašen vihar, ki nas je domalega zvrtnil in dvignil v zrak. Na eni strani poti je stalo sedem mlinov na veter, čigar lopute so se tako urno okoli osi vrtele, kakor vretena najurnejše predice. Na desni strani ob poti pa je stal zajeten možak, ki si je s kazalcem mašil svojo desno nosnico.

Ko je mož ugledal, kako se borimo z viharjem, se je obrnil proti nam in se spoštljivo odkril. Mahoma je zavladata tišina in noben izmed sedmerih mlinov na veter se ni vrtel več.

„Hohoj?“ sem vzkliknil presenečen, „ali te je vrag obsedel, ka-li, ali pa si peklenšček sam?“

„Oprostite, Vaša ekscelenca!“ je odgovoril debeluhar, „svojemu gospodarju, mlinarju Vetrniku, delam malko vetra, Da pa mlinov ne poderem, sem pač moral eno nosnico zatisniti.“ —

„Tako, tako? In koliko ti plačuje gospodar za tvoje delo?“

Debeluhar mi je imenoval malenkostno vsoto. Pa sem mu dejal: „Veš kaj, jaz ti bom desetkrat toliko plačeval!“ Vetrac je bil s ponudbo zadovoljen, in tako je tudi številka peta stopila v mojo službo. —

Tako sem naposled dospel v Kairo in v štirih tednih sem izvršil vsa opravila. Dosegel sem še večje uspehe nego je bil sultan upal in pričakoval.

Moje državniško delo je zbudilo velikansko pozornost v takozvanih evropskih velevlastih; meni je le žal, da vam ne smem o tem ničesar natančnejšega razodeti. — Ker odrinem jutri spet po svetu po nove doživljaje, vam voščim lahko noč, pa tudi vam, dragi „Razorovci“, ki ste mi tako lepo vse verjeli!«

(Konec.)

Nandé Vidmar: Podoba
(Mati pisatelja Seliškarija)

Karlo Kocjančič

Poslednja cesta

To noč sem slišal, kako je v dalji moja bedna mati govorila z menoj:

„Ti, ki si v mojem klasu prvi plod in si menil,

da si od mene padel v brezciljnost:

nič se ne boj!

Naj tvoje ranjene misli klonijo v še tako blaznem obupu,

vendar še en cilj je pred teboj.

Ko boš že čisto onemogel, zagledaš ob zadnjem

kilometrskem kamnu poslednjo cesto pred seboj.

Smrt . . .

ln nanjo stopiš.

Če prej ne, takrat doznaš vse skrivnosti, sin moj.

ln da je bil v tvojih samotah vendar nekdo — jaz s teboj.”

Mati, mogočna beseda

(Iz bolgarščine pripoveduje Ivan Vuk)

V dimniku skromne hišice je zaigral veter na pihalnik-dimnik, kakor gajdaš na svojo piščal. V starem gozdu so začele pokati veje dreves. Slamnata streha te osamljene gozdne hišice, ki je čepela pod starim, mogočnim hrastom, na katerem je bilo orlovo gnezdo, se je našopirila kakor petelin, če zagleda razdražljivo barvo. Vrata hišice so se srdito zaloputnila. Otroci so se zbudili. Oklenili so se svoje mamice in naslonili svoje nežne glavice na tople mamičine grudi kakor jagnjeta in začeli šepetati:

»Oh, mamica, lačni smo!«

»Daj nam kruhka, mamica!«

»Od lakote bomo umrli!«

Kakor bič so bile te prošnje mamici. Kajti otročički že tri dni niso imeli grižljaja v ustih.

»Ne boste umrli, piščeta moja,« je tolažila mamica. »Mamica vam poišče hrane. Samo potrpite.«

Rekla je in vstala s postelje.

S ponjavo je skrbno zavila svoja tri piščeta, da jim bo toplo. Samo glavice so gledale svobodno, ena poleg druge, vse tri na enem vzglavniku. Lučka tam na mizi je mežikala in jim s svojo svetlobo božala čela.

Ogrnila se je mamica s starim volnenim šalom. Poljubila je majhne, nežne otroške glavice, eno za drugo, in jim govorila:

»Naj vas čuva ljubezen moja, otročički, piščeta moja draga!«

Odšla je in stopila v črno noč. Veter jo je sprejel kakor razbojnik. Zmešal ji je lase. Poskušal ji je strgati ruto s pleč. Suval jo je s svojimi ledenimi pestmi.

Obrnila se je in kriknila:

»Bodi proklet zlobni duh! Kaj mi zopet slediš?! Potopil si ladjo, v kateri je sedel najdražji človek mojega srca! Odvlekel si v morje očeta treh lačnih otročičkov. Kako srečno smo živeli na morski obali! Lovil je ribe z mrežo, zaslužil je vsak dan za kruh in prinašal s trga mleko in kruh za najine piščance. Zvečer, pri ognju, so otročički jezdili njegova kolena kakor da jezdijo konja. Pel jim je mornarske pesmi, dokler ni zaspal... Nič več ni našega zaščitnika. Ti, zloben duh, ti si ga ubil! Česa hočeš še? Beži, zločinec!«

Tako je kriknila mati in oči so ji zasijale kakor oči volkulje. Nočni veter se je umaknil. Zažvižgal je besno v bičevju, se pre-rekal in odletel nekam v pusto dolino.

*

Mati je korakala dalje. Dolga je bila pot, ali bila je močna. Piščanci doma v hišici, misli nanje, so ji dajale moč.

Ustavila se je najprej pred divjo gozdno jablano-lesniko in zaprosila:

»Če je na твоjih golih vejah ostal vsaj še en sad, daj mi ga! Kajti lačni so moji otročički!«

Lesnika je odgovorila:

»Davno že je popadalo moje sadje na zemljo in kdo ga je pobral, ne vem. Morda je strohnelo. Ne morem ti torej pomagati. Ali tam, v pečini preko pota, tam spi medved. On ve, kje je skrit med. Pojdi, zbudi ga in vprašaj, kje je med!«

Mati je šla. Prišla je do pečine. Sklonila se je nad njo. Mračno je bilo v njej. Otipala je zaspanega medveda.

»Povej mi, kje je med?« je vprašala.

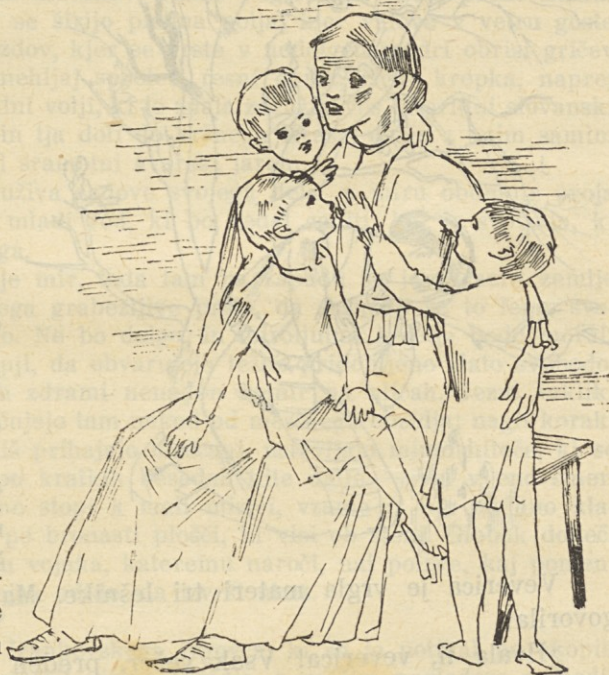
Medved je molčal. Mati je vprašala drugič. Medved ni odgovoril.

»Najbrž je zmrznil, da ne govori,« je vzdihnila mati in šla na travnik, kjer je

bila čreda ovac. »Poprosim tiste, ki imajo jagnjeta, da mi dajo čašo mleka za moje otročiče. Namolzem ga in siti bodo moji otročiči...«

Prišla je do ograje na travniku in pogledala. Hud pes se je zagnal vanjo. Raztrgal ji je ruto, ki ji je zagrinjala pleča. Komaj se je rešila. Zbežala je k reki, vijugajoči se pod stoletnim drevjem. Vsa je bila pokrita z ledenim pokrivalom.

Mati je zaprosila:

»Ribice se igrajo v tvoji strugi in njih rdeče plavuti se kosajo z valovi. Dovolj, o reka, da jih vlovim. Samo tri vzamem, da bodo za moje lačne otročičke!«

Reka je odgovorila:

»Vzemi, vlovi tri ribice, da nasitiš otročičke. Vendar, poglej, led je na meni. Razbiti ga moraš, kajti pod njim so ribice.«

Mati je pokleknila in začela razbijati debeli led z rokami. S pestmi je udarjala po njem, z nohti ga je grebla. Roke so ji zmrzovalе, rdeče

kaplje so padale izpod nohtov — ali zagrinjalo se ni razdrobilo, se ni raztopilo.

Utrujena in premražena je ogrevala otrple roke in jokala.

»Kdo joka?« se je oglasil z nekega hruškovega dupla glas veverice.

»Nesrečna mati joka,« je odgovorila mati. »Otročički mi umirajo od lakote! Ali imaš kaj, da mi lahko daš, da jih nasitim?«

»Kup želodov in tri lešnike imam,« je odgovorila veverica.

»Daj mi lešnike, veverica!« je zaprosila mati. »Z njimi bom utešila lačne otročičke!«

Veverica je vrgla materi tri lešnike. Mati jih je pobrala in govorila:

»Hvala ti, veverica! Vsak večer, preden bodo moji otročički zaspali, ti bodo želeli lahko noč. Z drugim nimam s čem, da ti plačam tvojo dobroto!«

*

Vso noč je nesrečna mati blodila po temi in iskala svojo hišico. Ko se je zdanilo, je zagledala stari, mogočen hrast, na katerem je bilo orlovo gnezdo. Vsa je vztrepetala. Hišice, njene hišice z otročički — ni bilo!

»Kje ste, otročički moji, kje si, hišica?« je zakričala.

Mrast je odgovoril:

»Silan metež je bil nocoj. Zasul je tvojo hišico z otročički vred. Pod snegom spe sedaj!«...

Nesrečna mati je pokleknila na sneg in glava ji je klonila. Iz oči so ji lile solze. Padale so, vse vroče, padale, padale... Raztopile so sneg. Zapenile so se reke in potoki, vzbudile so se od tega joka ptice. Mlada trava je pogledala iz tal. In glej, tam, kjer je mati zapustila svoje lačne otročičke in šla, da jim poišče hrane, so se pokazale tri lepe, nežne in bele glavice — trije zgodnji zvončki.

Albin Zavrl

Kralj Samo

Ob velikem oknu prostrane sobane stoji nizka, a čokata postava prvega kralja združenih Slovanov, Sama. Pogled mu uhaja preko nizkih streh tja v daljo, kjer se širijo plodna polja, kjer valove v vetru goste krošnje neizmernih gozdov, kjer se vrste v nedolged modri obrisi gričev in gora. Zadovoljen smehlja spreleti resni obraz, čigar krepka, naprej štrleča brada priča o silni volji, ki je znala združiti ves ta pridni slovanski rod od polabskih ravnin tja doli do kršnega Krasa, da je z enim samim silnim udarcem zdrobil sramotni avarski jarem.

In sedaj v miru uživa sadove svojega dela, v miru obdeluje svoja polja, v miru dorašča mladi rod, ki bo vedel ceniti, kaj je svoboda, ki jo ustvarja edinole sloga.

V miru? Da, še je mir, toda tam na zapadu se je zdramil zemlje pohlepni Frank in iztega grabežljive prste, da zaslužni še to lepo, svobodno slovansko zemljo. Ne bo dolgo, in miroljubni kmetje bodo morali zamenjati motike s kopji, da obvarujejo težko pridobljeno zlato svobodo.

Iz resnih misli ga zdrami nenaden nemir na ulicah. Jezni vzkliki razjarjene množice se čujejo tam nekod od mestnega obzidja; nagli koraki hite mimo dvora. Iz hiš prihajajo meščani, ustavljajo mimo hiteče, ki se jim nekam mudi, da po kratkih besedah hite dalje — vsi v eno smer.

Čuden pojav! Samo stopi k mali mizici, vzame iz nje majhno kladivo in udari z njim po bronasti plošči, ki visi ob steni. Globok doneči glas privabi v trenutku vojaka, kateremu naroči, naj poizve, kaj pomeni ta nemir na ulicah. Vojak odide, da izvrši ukaz.

Kaj se je zgodilo?

Ljudje so opazili frankovskega trgovca, ki se je potikal po okopih in utrdbah. Pazno je motril višino obzidja, z večšim pogledom presodil njegovo debelino in trdnost. Od časa do časa se je ustavil, se ogledal naokrog, kot bi si hotel dobro zapomniti mesto. Ko je opazil, da ljudje gledajo njegovo nenavadno početje, je nenadoma izginil okoli ogle. Meščani so z glasnimi kriki opozorili nanj vojake in stekli za njim. V splošni zmedbi je skušal tujec zbežati, toda nenadoma je bil obkrožen od vseh strani. Moral se je vdati premoči.

Tedaj sta se skozi množico prerinila dva vojaka in vzela medse ujetnika, da bi ga odvedla na stražo. Toda meščani so se temu uprli, češ, vohun je, treba ga je precej soditi. Pritisnili so naprej in krog se je čim-

dalje bolj ožil. Tudi vojaka sta spoznala, da bi bilo nespametno upirati se, kajti vedenje meščanov je postajalo čimdalje bolj grozeče. Tedaj je eden izmed bojevnikov dvignil roko, nakar so ljudje polagoma utihnili.

»Dobro,« je rekel, »naj bo po vaši volji, toda najprej moramo tujca zaslišati. Izberite med vami pet mož, ki naj mu sodijo.« Na majhen pomol v obzidju je skočil možak, ki je bil doslej najglasnejši, in imenoval je pet imen. Glasno pritrdjevanje mu je odgovorilo in v ospredje se je prignetlo pet uglednih, starejših mož. Začeli so izpraševati ujetnika, ki je venomer zatrjeval, da je miroljuben trgovec in velik prijatelj Slovanov, vendar ni znal pojasniti, zakaj se je tako sumljivo vedel na obzidju. Trdil je, da se je pač slučajno sprehajal in ni mislil nič hudega. Ko je videl, da postaja vedenje množice čimdalje hujše, je začel tudi on groziti, češ, da ga bo maščeval njegov kralj, ki ga je poslal v to deželo.

Te besede so sodu izbile dno: »Zdaj se je izdal! Njegov kralj ga je poslal vohunit, ker nas hoče napasti. Pobijte ga! Ne, škoda meča za vohuna! Obesimo ga! Da, da, obesimo ga!« Nekaj krepkih mož je skočilo naprej, iztrgalo ujetnika vojakoma; od nekod so prinesli vrv — in v nekaj trenutkih je visel vohun na tramu, ki je molel izpod strehe stražnega stolpa...

Vojak se je vrnil in sporočil kralju, kaj se je zgodilo.

»To je že dvanajsti v zadnjih mesecih. A koliko jih je ušlo nekaznovanih! Torej zato je sklenil Dagobert trgovsko zvezo z menoj, da lahko nemoteno pošilja vohune k nam. S tem je izdal svoje namene. No, le naj pride! Pripravili mu bomo tak sprejem, kot so ga bili deležni Avari!« Po teh besedah se je Samo globoko zamislil. Njegov obraz je postal trd, kot iz kamna izklesan.

Minilo je nekaj tednov. Straža je javila Samu, da je dospel odposlanec frankovskega kralja Siharij in želi govoriti z njim. Jezno so se mu zabliskale oči, ko je odvrnil: »S Franki nočem imeti nikakega posla več. Sporoči mu, da ga nočem videti!«

Siharij je uvidel, da bi bil vsak nadaljnji poizkus zaman; zato se je s svojim spremstvom vrnil in zapustil mesto.

Proti večeru se je straža zopet pojavila pred Samom in mu sporočila, da so prispeli odposlanci zvestega mu naroda, ki živi tam daleč na jugu ob reki, ki jo imenujejo Savo. Prosijo ga, da se mu smejo pokloniti in mu izročiti svoje darove iz hvaležnosti, ker jih je rešil neznosnega avarskega jarma.

Prej mrko mu lice se je razjasnilo in ukazal je, naj jih privedejo predenj. Vstopili so plahi in ponižni. Njih skromna oblačila so pričala, da so ubožni kmetje in pastirji, ki žele vsaj enkrat v življenju videti njega, ki jih je rešil. S kratkim zamahom z roko je dal straži znamenje, naj se odstrani. In ostal je sam s svojimi podaniki.

Čim so vojaki zapustili sobano, že so se zravnale sključene postave, glave so se ponosno dvignile. Njih voditelj je stopil tik pred Sama, rekoč: »Nismo Slovani, Franki smo. Ker nas nisi hotel sprejeti, smo se poslužili te zvijače.« Samo je šinil kvišku, iz njegovih oči so švigali bliski; hotel je pozvati stražo, naj kaznuje predrzneže. Toda pravočasno se je spomnil, da so to odposlanci, ki jih mora celo ščititi. Zato je zopet sedel in mahnil z roko, češ, da naj nadaljuje.

Siharij je zopet povzel besedo: »Pošilja me moj gospodar, da ti sledeče sporočim: V vaših deželah je bilo ubitih že dvanajst mirnih frankovskih trgovcev —«

»Vohunov,« ga je prekinil Samo.

»— in oropano vse njih blago. Zato zahteva moj gospodar, da najstrožje kaznuješ morilce in povrneš svojcem ubitih vse, kar so tvoji ljudje ugrabili.«

Samo mirno odvrne: »Pri nas in tudi v frankovski deželi je običaj, da izgubi zločinec življenje in imetje. Frankovski trgovci niso bili umorjeni, temveč sojeni; imetje jim ni bilo uropano, temveč zaplenjeno. Zato ne morem nikogar kaznovati niti plačati odškodnine. Da bo pa tvoj kralj videl mojo pripravljenost, odstraniti vsako krivico, pristajam, da se skliče mešano razsodišče, ki naj sestoji iz frankovskih in slovanskih veljakov in ki naj razsodi o vseh sporih.«

Toda Siharij na to ni pristal, temveč je ošabno odgovoril: »Pomisli, da smo Franki, vi ste pa le Slovani. In želja frankovskega kralja vam mora biti ukaz!«

Tako ošabno govorjenje je Sama neprijetno dirnilo in le s težavo je krotil naraščajočo jezo. Navidezno mirno je odvrnil: »Saj mi tvojemu kralju Dagobertu le želimo, da bi oba naroda živela v prijateljstvu. Vendar je to odvisno le od njega, kajti mi nimamo proti vaši državi nobenih slabih namenov, saj smo zadovoljni s tem, kar imamo!«

Toda Siharij je v svoji objestnosti izzival dalje: »Prijateljstva hočeš? Frank naj bi živel v prijateljstvu s Slovanom? Kako je mogoče, da bi živel kristijan in služabnik božji v prijateljstvu s poganskim psom!«

Tedaj je bilo Samu dovolj. Bliskovito je šinil kvišku ter zaklical z gromkim glasom: »Dobro, ako ste služabniki božji, mi pa poganski psi, potem vas pač smemo raztrgati s svojimi zobmi!« Po teh besedah je udaril po bronasti plošči; takoj je vstopila straža: »Vrzite z dvora te služabnike božje, ki služijo svojemu Bogu le s tem, da zasmehujejo in sramote mirne sosedo, da jih ubijajo in jim grabijo njih zemljo. Storite to hitro, sicer se premislim in potem gorje!«

Po teh besedah jim je obrnil hrbet in zapustil sobano. Vojaki so zgrabili Siharija in njegove spremljevalce ter jih pometali preko stopnic na blatni trg. Tu jih je sprejel krohot razposajene mladine, ki je bežeče Franke spremljala s kepami blata. Kadar koli je blatna kepa dobro zadela, se je oglasil zmagoslaven krik. Franki so bežali proti metnim vratom in naglo izginili skozi nje. Ko so bili izven dosega lučajev kamenja, ki se je usipalo nanje z obzidja, se je Siharij obrnil in srdito zažugal s pestjo...

*

Samovi očitki, da so Franki pohlepni po njegovi zemlji, niso bili neupravičeni. Komaj je minilo nekaj mesecev, že so se valile frankovske vojske preko mej Samove države. Toda složni Slovani so jih strli in pogнали nazaj, odkoder so bile prišle.

Zmagala je bratska sloga.

Zmagala je ljubezen do domovine.

Zgodovina je nezmotljiva učiteljica. Tudi danes nam je bratska sloga bolj ko kdaj potrebna. Čeprav živimo v dobi visoke kulture — toda po vsem svetu se narodi blazno oborožujejo. Gorje, če bomo živeli kakor pravi narodna prislovica: Kjer se prepirata dva — tretji dobiček ima!